

УДК 398.332.1(477)

ДО ПИТАННЯ ЖАНРОВОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ВЕСНЯНОГО КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВОГО ФОЛЬКЛОРУ

Орися ГОЛУБЕЦЬ

*відділ фольклористики, Інститут народознавства НАН України,
просп. Свободи, 15, 79000, Львів, Україна, тел.: (+38032) 297 01 57*

Відповідно до часової приуроченості, функціонального призначення, характеру виконання, кола виконавців, місця виконання у системі весняної обрядовості й обрядової пісенності українського народу на матеріалі фіксованого етапу побутування цих пісень у XIX-XX ст. виділено такі види: 1) закличні веснянки; 2) хороводні веснянки; 3) гаївки, пов'язані за часом виконання з Великодніми святами, до великодніх належать також "риндзівки" і "райцювання"; 4) юрїївські, у тому числі й пастуші ладканки; 5) царинні; 6) русальні (троїцькі) та "кустові".

Ключові слова: жанр, весняна обрядовість, пісня, веснянка.

Проблему класифікації календарно-обрядових пісень взагалі, так і весняних зокрема, порушили вже перші збирачі та упорядники збірників українського фольклору. Наукове визначення жанрового складу весняних календарно-обрядових пісень у XIX-XX ст. спиралося на розгляд їх з етнографічних позицій, у зв'язку з їх місцем в обряді. Найбільш вичерпне формулювання подав Олексій Дей: "Календарно-обрядовими жанрами української пісні є веснянки (гаївки), риндзівки, русальні пісні, царинні, петрівочні і т. д. Всі твори цих жанрів <...> диференціюються між собою не тільки функціонально прив'язаністю до певного обрядового-етнографічного комплексу, а й характером тематики, стильовими та музично-ритмічними особливостями" [10, с. 13]. Не увійшли до цієї класифікації ладканки до худоби, кустові пісні, не окреслено веснянки (гаївки). До речі, у збірнику "Ігри та пісні" вчений вжив означення веснянки та гаївки.

Дослідниця весняної обрядовості Олена Чебанюк перенесла і пристосувала до українського ґрунту "філологічну" концепцію російського ученого Юрія Круглова, згідно з якою веснянки, купальські тощо є видами обрядового фольклору, що складаються із низки жанрів, які визначаються залежно від домінуючої функції в обряді, поетичного змісту і художньої форми. О. Чебанюк серед календарно-обрядових пісень виділила: 1) ритуальні пісні-команди; 2) заклинальні пісні; 3) величальні пісні; 4) ігрові пісні; 5) ліричні обрядові пісні [24, с. 387-392].

Молода дослідниця Тетяна Міндер услід за О. Чебанюк виділила жанрові групи серед весняних пісень за їх функціями: 1) розвійні пісні; 2) любовно-еротичні; 3) шлюбні; 4) драстичні [21, с. 15]. А взагалі, вперше класифікацію весняного пісенного фольклору східних і західних слов'ян за функціонально-жанровими групами розробив у 1963 році Орест Зілінський, виділяючи такі типи пісень: 1) з обрядовою

основою; 2) величальні; 3) хороводні; 4) народні ігри з пісенним текстом; 5) необрядові пісні (що увійшли до календарного циклу) [26].

Універсальної жанрової системи для українського фольклору не існує, хоча наявний практичний досвід виділення видів і жанрів усної народної творчості, який використовують під час публікування текстів, досліджень.

У різних місцевостях етнічної території України зафіксовані відомості про обряди і звичаї та пов'язані з ними обрядові пісні, виконання яких було приурочене до певних віх весняного періоду народного календаря. У сукупності пісенний репертуар обрядів і звичаїв весняної пори об'єднується в цикл весняної народної обрядової поезії. Цей цикл можна було б назвати веснянками. Однак варто мати на увазі, що саме народне поняття “веснянки” (“веснянка”) не скрізь вживалося в традиції українців. А там, де воно вживалося, то, навіть враховуючи його локальні різновиди і лексичні варіанти (“веснові пісні”, “веснушки”), стосувалося не всього масиву весняно-обрядової пісенності, а лише певної її частини, здебільшого ранньовесняної. Єдиного означення “веснянки” у фольклористиці не існує. Досліджуючи жанрову специфіку українського фольклору, Іван Денисюк зазначив, що “веснянки – жанр універсальний, який охоплює постові пісні (побожні чи просто «протяжні», але не «до скоку»), відтак великодні ігрові гаївки (синоніми: гаїлки, яїлки, яголойки, маївки тощо), риндзівки; юр'євські пісні; рогульки, або рогулейки; пісні «трійці», кустові і т. д.» [11, с. 5]

Охоплення у фольклористиці (до речі, не тільки в українській, а й російській і білоруській) поняттям “веснянки” всього чи більшої частини циклу весняних пісень є умовним і загалом неадекватним до змісту цього слова в народному розумінні. До речі, сучасні дослідники вказують, “що одним із основних джерел реконструкції фольклорної системи жанрів можуть служити народні терміни, за допомогою яких відмінності між різними групами текстів вказуються самими носіями традиції” [20].

У науці аргументовано стверджено, що весняна обрядовість і її пісенний традиційний супровід походять від язичницьких урочистостей, що були пов'язані з різними етапами і роботами вегетаційного весняного періоду. Згодом традиція цих урочистостей значною мірою прикріпилася до свят християнського церковного календаря. А оскільки деякі християнські свята весняної пори є рухомими (Великдень, Вознесіння Господнє, Зіслання Св. Духа), то відповідно прикріплена до них народна обрядовість виявилася рухомою. Так вона з більшою чи меншою збереженістю дійшла до новішого часу, утворюючи не якийсь єдиний обрядовий комплекс, а, властиво, кілька.

Оскільки звичай “співати весну” (вираз зі східної частини українського Полісся) мав в українців значну тривалість у часі – від ранньої весни до Зелених свят, тобто до пори переходу весни в літо, то і цей репертуар, залежно від його часової і обрядової приуроченості, виразно поділяється на кілька груп. Ці групи мають і свій змістовий та поетичний вираз, що дає підстави трактувати їх як певні жанрові види весняної обрядової пісенності. Відразу треба зазначити, що, як можна судити на основі зібраних матеріалів і наявних досліджень, ці види побутували не на всій території України або не скрізь збереглися і дійшли до того часу, коли їх змогли б записати збирачі.

Найранішою щодо часу виконання є група закличних веснянок. Вони ще означаються в народі “кликати”, “виглядати” чи “гукати” весну і найкраще збереглися на українському та білоруському Поліссі. “Першу веснянку”, як тут називали, починали

співати на свято Стрітіння Господнє – 15 лютого, назва якого в народній традиції потрактована як день зустрічі зими з літом. До цього дня в християнський час було прив'язано цілий комплекс давніх вірувань та обрядів, що налаштовували на швидкий прихід весни, неминучість її перемоги над зимою і на активну участь людини (її волі, слова і діла) у сприянні цьому.

Відгомін таких вірувань та обрядів зберігся в приурочених до Стрітіння ворожіннях і прогнозуваннях погоди на весну і літо, в оповіданнях про “моцування” (змагання) зими з літом – “Котре котрого переможе” [2, с. 197-198]. Мотив віщування й заклинання весни виразно звучить і в закличних веснянках та в характері їх виконання.

Подекуди раннє виконання веснянок пов'язувалося з появою перших ознак весняного пробудження природи: проталин на снігу, свіжої зелені, прильоту перших птахів. Тоді дівчата вибігали на двір, збиралися на осонні і починали співати веснянок. Традиційними місцями, де співалися закличні веснянки, були береги рік і озер, вулиці, вигони, підвищені місця, горби.

Спів веснянок посилювався з появою перших вісників весни – прильотом птахів. У народній традиції початок цієї пори визначало свято Першого і Другого знайдення (обрітіння) голови Івана Хрестителя (8 (9) березня), назва його осмислювалася як “обернення”: птахи “обертаються до нас головами, збираються летіти до нас” [2, с. 216]. У веснянках, приурочених до цієї пори, поряд із закличними мотивами, значне місце посідають звертання до птахів з проханням принести різні дари, житейські блага, радість і красу.

У деяких місцевостях України (на Київщині, Переяславщині, Вінниччині) збереглися і обрядові залишки цього давнього культу птахів, що звучить у багатьох веснянках. У день Сорока мучеників (22 березня) або на Благовіщення (7 квітня) випікають з тіста пиріжки у вигляді жайворонків, що мали б у той час вилітати з вирію, чи інших прилітних птахів (лелек, качечок) [2, с. 238, 271]. Діти з радісним гомоном і співом веснянок вилазять з тим печивом на дерева або розносять його по дворах.

Закінчення закликання весни та її посланців приурочене в християнський час до свята Благовіщення Пресвятої Богородиці. У народі це свято вважається великим (навіть прирівнюється за значущістю до Великодня) не тільки за релігійним змістом, а й тому, що на нього перейшли дуже істотні елементи дохристиянської весняної святковості.

Святом Благовіщення, як дуже важливою віхою календаря, відкривалася і друга фаза весняної обрядовості та її піснотності, напевне, найбільше розвинутої і найбагатшої колись у всьому весняному комплексі. З приходом християнства ця пора збіглася значною мірою з передвеликоднім постом, а тому церковними заборонами весняна обрядовість цього етапу була дуже обмежена чи зміщена на великодній і післявеликодній час.

І все ж, вона і в цей період під тиском церковних приписів не зникла. У репертуарі веснянок залишалися пісні поважного змісту без ігрового елемента, які подекуди називалися “постовими піснями”. Вони охоплювали і деякі баладні пісні з дидактично-моралістичним змістом. У деяких місцевостях Східної України в постову пору виконували хороводні веснянки. Але апогей їх виконання припадав здебільшого на Великодні свята і на наступний після них тиждень.

Хороводні обрядові пісні походять від первісного поєднання співу з обрядодією, що в груповому виконанні набувала певного пластичного повторюваного оформлен-

ня, але не ігрового. Це відозвалося згодом, коли розмивався, вивітриювався її первісний магічно-ритуальний смисл. З цього погляду і хороводні веснянки – це та група веснянкового репертуару, яка в своєму хороводному, себто пластично-дійовому компоненті, зберегла найбільше від характеру цього первісного ритуально-магічного дійства і від зв'язку з обрядом.

Хороводні веснянки є і серед закличних – “тукових”, коли гурт дівчат, узявшись за руки, утворює коло, імітує приліт птахів чи змагається у перегукуванні з іншим гуртом. “Коли ставало тепло”, “коли земля звільнялася від снігу”, “скресали води”, “текли рівчаки”, від Благовіщення наставав розпал хороводних веснянок. Люди старшого віку з Житомирської, поліських районів Київської, Чернігівської і Сумської областей зберегли в пам'яті яскраві картини весняних хороводів: ходіння молоді сільськими вулицями довгими рядами, оживлений гомін і спів на сільських площах і вигонах, що не вгавали до пізнього вечора [17, с. 385-387]. Основними зонами поширення і найкращого збереження хороводних веснянок були центральні і північні райони України. Саме з них і походить переважна більшість записів цього різновиду веснянок і найвиразніше збережені в ньому риси архаїчної ритуальної сутності.

Наступною групою є гаївки – весняні обрядові пісні та ігри, які виконували дівчата на Великдень, наступні два дні після нього і на Провідну неділю, здебільшого на церковному подвір'ї – “цвинтарі”. Гаївки (пісні і пов'язані з ними дійства) виникли в давнину як один із видів язичницької обрядовості, приуроченої переважно до фази наростання сили весняного сонця, вегетативної сили землі. Головний ареал гаївкової традиції – Західне та Східне Поділля, Опілля, Покуття, Надсяння; периферія – Буковина, Закарпаття, Південна Волинь, маловідомі у Карпатах. Локальні назви: “галагівки”, “ягілки”, “гагілки”, “лаголойки”, “Галя”, “Жук”, “Воротар”, “Перепілка”. У виконанні зберегли давній синкретизм вербального тексту, мелодії та хореографічної дії з переважаючим ігровим виконанням. Архаїчними у гаївках є космогонічні, аграрні та любовно-шлюбні мотиви.

Відмінність між власне веснянками і гаївками є особливо очевидною на пізнішому (XIX-XX ст.) етапі їх побутування. Якщо термін “веснянки” вживали в широкому значенні (не тільки в тому, яке вказане у словнику Бориса Грінченка: “Веснянки поються виключительно ранней весной и виключительно молодежью” [23, с. 142-143], а стосовно більшої частини комплексу традиційної весняної обрядовості), то, без сумніву, гаївки належать до цього комплексу, є його складовою, і часто цитована думка Володимира Гнатюка про те, що “не кожную веснянку можна зачислити до гаївок, хоч кожна гаївка є веснянкою” [5, с. 2], є слушною.

Водночас, цілком очевидним є й те, що низкою своїх прикмет гаївки вирізняються з-поміж інших видів української обрядової весняної пісенності, мають серед них своє місце, свою часову і функціональну приуроченість, певні змістові і формальні ознаки. У цьому сенсі цілком підтверджується теза видатного народознавця В. Гнатюка: “Гаївки – се окремий рід обрядових пісень, не численних щодо кількості, але визначних своїм складом, змістом і мелодіями” [5, с. 1]. Тобто в сучасній класифікації творів народної обрядової поезії гаївки відповідають визначальним параметрам естетичної категорії одного з видів жанру “веснянок” – за сукупністю тематичних, художніх і культурно-побутових функціональних ознак [1; 3, с. 70-72; 22, с. 34-45]. Як окремий вид гаївки виступають і в системі всього весняного циклу.

Виконання хороводних веснянок на східноукраїнських землях і гаївок на терені Галичини та суміжних земель зосереджувалося в християнський час у період Великодніх свят ще й тому, що ці свята увібрали в себе багато зі старої обрядовості, зокрема зі “свята весняного сонця” [7, с. 197]. Одними з таких обрядів були подібні до колядування весняні обходи дворів зі співами побажальних пісень і привітаннями. В Україні побутування цього звичаю відлунює у збереженій подекуди назві великоднього понеділка – “волочильний” або “волочібний”, традиції великоднього відвідування родини, близьких і знайомих та нагородження відвідувачів (“волочильників”) “волочільним” – крашанками, калачами [25, с. 24]. Наприклад, у статті Миколи Давидюка про календарну обрядовість Західного Полісся і в доданих до неї карті і таблицях показано значну поширеність у цьому регіоні України волочібного звичаю [8, с. 29-63]. У деяких місцях України зафіксовані і поєднані з цими обходами обрядові пісні. І не лише, як вважають деякі дослідники, в суміжних з Білорусією районах [3, с. 196], але й у віддалених від них місцевостях. Звертають на себе увагу згадки про ранні записи пісень цього типу на Лемківщині в листах Івана Бірецького до Якова Головацького і Якова Головацького до Осипа Бодяньського, в яких йдеться про звичай “райцювання” – обходу дворів на Великдень зі співом пісень, подібних до колядок [16, с. 54].

Згодом В. Гнатюк у своєму виданні гаївок подав цикл аналогічних пісень з Яворівщини Львівської області, званих “риндзівками”. Додав при цьому пояснення їх записувача з 70-х років XIX ст. про те, що ці пісні співають гурти хлопців другого і третього днів Великодніх свят дівчатам і молодицям, котрі вийшли заміж в останній час – “в зимне пущанне”. Вони приходять вночі з музикою (звичайно скрипкарем, часом беруть і басиста), стають під вікнами і співають усі в один голос. Коли закінчать, дівчина виносить їм за поріг кільканадцять або й більше писанок і звичайно додає ще пару крейцарів на “почастоване”. По цьому всі відходять тихо і під вікном іншої дівчини співають ту саму або іншу риндзівку [4, с. 228]. За змістом і формою риндзівки подібні до колядок “для дівчини” (які величають дівчат). Відрізняються в основному рефреном “Же Христос, же воскрес, же воістину воскрес”, яким, очевидно, пізніше замінено якийсь давніший дохристиянський рефрен. Збереження цих обходів у XX ст. засвідчують і сучасні записи [18].

Наступну групу весняних обрядових пісень складають “юріївські”. Це пісні, що супроводжують обряди і звичаї, приурочені в християнський час до дня Св. Юрія (Георгія – 6 травня). Збережені в українців та інших народів залишки цієї традиції вказують, що вона знаменувала своїм змістом ту стадію весняного розвитку, коли зазеленіли посіви, піросла трава, починають розцвітати квіти та вкриваються зеленню дерева. На Юрія (Юрая, Урая, Рая), як мовилося в народі, “сходить весна на землю”, одмикається небо для життєдайного дощу і роси.

“Юрїїв день” вважався важливою віхою і в другій після землеробства основній галузі господарської діяльності селянина – тваринництві. На Юрія годилося вперше випустити худобу на пашу, в той день її залучали до стада, а також робили різні магичні дії, ворожіння, заклинання, щоб обергти її від злих чарів, посягань відьми. Власне, біля цієї оберегової функціональності і зосереджена головна семантика, смисл збережених залишків давньої обрядовості, приуроченої до Юрієвого дня. Особливо це стосується регіону Карпат і Прикарпаття, де тваринництво стояло на першому місці в господарстві.

Саме тут, в українських Карпатах, виявлено цікавий залишок обрядового пошанування худоби в день Юрія (чи в Зелену неділю) і поєднання цього звичаю зі співом спеціальних обрядових пісень – “пастуших ладканок”. Складові елементи цієї традиції, зміст пісень і характер їх виконання пастушками на пасовищах і дорогою до двору, без сумніву, мають давнє ритуально-магічне походження і функціональне спрямування на охорону домашніх тварин від злої сили, хижого звіра, забезпечення їх здоров'я, щасливого випасу, розмноження та багатого надою – “манни”, “каші” (молока, сметани).

Мелодія цих пісень така ж, як і в традиційних для цього регіону давніх обрядових весільних піснях, які тут називаються ладканками. “Прикметною рисою пастуших ладканок є піднесений урочистий настрій оспівування дбайливого ставлення людини до домашніх тварин, виразне звеличення останніх” [15, с. 41]. У тексті цих пісень наявні багато побажальних формул, співзвучних із заклинаннями і замовляннями, якими були насичені юрїївські звичаї.

Але загалом юрїївські обрядові пісні збереглися в Україні мало. Можливо, втративши зв'язок з обрядом, вони забулися або перейшли до інших груп пісень календарного репертуару, як це бачимо з приуроченням пастушого ладкання до Зелених свят у високогірній частині Бойківщини [15, с. 41].

Лише уривки застали збирачі фольклору з давнього весняного обрядового обходу полів з хороводами і співами, проти яких свого часу спрямовував свій гнів український письменник – православний полеміст другої половини XVI – початку XVII ст. Іван Вишенський. Не маючи можливості цілком викоринити цей звичай, церква старалася “охристиянити” його. На Юрія або Зелені свята обходи полів відбувалися зі священником, церковною процесією і окропленням свяченою водою. Але при цьому подекуди приєднувалися і нецерковні обрядодії та давні обрядові пісні.

І. Бірецький зробив унікальний опис цього звичаю у лемків [16, с. 55]. Він записав і пісні, що супроводжують цей обряд (10 творів), які вперше надруковані в другій книзі збірника Я. Головацького “Народные песни Галицкой и Угорской Руси” [6, ч. 2, с. 241-246] під назвою “Царинні пісні”. На основі опису І. Бірецького Я. Головацький так охарактеризував їх у доданій до збірника статті про класифікацію народних пісень: “Після того (гаївок. – *О. Г.*) наступають царинні або русальні пісні, які збереглися тільки в лемків, тобто карпатських жителів західно-руської частини Галичини. Їх співають також хором жінки при обході поля (царини) на Тройцю чи Зелені свята, які лемки і закарпатські русини називають русаллями, русальною неділею” [6, ч. 3, отд. 2, друга пагінація, с. 7].

Головними мотивами царинних пісень є вимолювання охорони полів і доброго врожаю, в якому вчувається виразний відгомін язичницьких ритуальних заклинань від злих стихій – бур, граду, злив і вітрів, а також подібне до колядкового величання поля і його щедрого врожаю. Назва “царинні пісні” закріпилася в українській фольклористиці як термін [3, с. 250; 9, с. 327].

Останню групу традиційної весняної народної поезії становлять пісні, пов'язані з обрядовістю, що в християнський період приурочувалися до свята Тройці (Зіслання Святого Духа на Апостолів). За часом це одне з найбільших свят християнського календаря збіглося з колишнім, також одним із головних, за словами Михайла Максимовича, язичницьких празників – весняного розквіту природи і переходу весни в літо [19, с. 64]. Тому на Тройцю перейшло багато такого, що не має нічого спільного з властивим християнським змістом цього свята.

З широким комплексом язичницької ритуальності, вірувань і обрядів, приурочених до завершальної фази весняного розвитку природи, була пов'язана і відповідна обрядова пісенність (“русальні”, “гряні”, “троїцькі” пісні). Вже навіть на основі того, що застали і встигли зібрати фольклористи, можна стверджувати, що це була одна з найбільш розвинутих і поширених груп обрядових пісень весняного комплексу.

Головна ідея цих пісень – культ пишно розвинутої і розквітлої природи, що художньо представлена в образах та символіці зелені, буйного повноцвіття, животної вегетаційної сили. На Полтавщині в першій половині XIX ст. записано звичай наряджання дівчини на Зелені свята в “тополю” і водіння її по селу з піснями.

В українському Західному Поліссі до наших днів зберігся звичай (село Сварицевичі Дубровицького району Рівненської області і в суміжних Пінському та Столинському районах Брестської області Білорусії) “водіння Куста” – прибраної в зелень дівчини, яку гурт дівчат в другий день Трійці водить по селу і заходить у двори зі співом “кустових пісень” та побажаннями [12, с. 16; 14]. Основними мотивами цих пісень є величання “Куста” як символу добра і побажання врожаю та інших господарських успіхів. Виразно проходить у цих піснях і тема дівочого щастя в коханні.

Кількісно найбільшу групу троїцьких пісень складають “русальні пісні”. На основі записів XIX – початку XX ст. і сучасних польових матеріалів можна зробити висновок, що русальні обряди і обрядові пісні були поширені майже на всій українській етнічній території. Але ареалом їх особливо інтенсивного побутування і збереженості в Україні є Центральне Полісся. “Саме з поліських районів Житомирської, Київської і західної частини Чернігівської областей і походить, – як стверджує Роман Кирчів, – переважна більшість відомих нині текстів русальних пісень” [17, с. 388].

Виконання русальних пісень (їх основними виконавцями були дівчата) традиційно приурочувалося до “русального тижня”, що починався в суботу перед Трійцею. Русальний репертуар охоплює і значну кількість пісень, що продовжують характерні веснянкові мотиви, оспівують красу природи в новій фазі її розквіту і рівно ж розквітлу дівочу красу, розвивають тему кохання і родинних відносин. Водночас вловлюється в цих піснях і помітне зниження життєрадісного весняного пафосу. Звучать рефлексії про невірність милого, завчасне віддавання “молоденької дівоньки” в люди, наближення гарячої літньої пори з її важкою невсипущою хліборобською працею.

Широкий комплекс усіх цих мотивів особливо яскраво виражений у русальних піснях з Полісся. Тут у народній традиції збереглося і цікаве розмежування весняного і літнього пісенного репертуару: коли проводжають русалок, співають ще весняних пісень, а, повертаючись з проводів, годиться вже починати “співати літо” [17, с. 388]. В інших регіонах особливості обрядових русальних пісень збереглися мало. Вони майже зовсім втрачені, наприклад, у записах русальних пісень з Пряшівщини [13, с. 56].

Деякі пісні весняного репертуару були прикріплені до певних видів господарських занять цієї пори. У цьому відношенні знову виділяється Полісся. Тут ще й сьогодні можна почути від інформаторів про пісні, які виконують, коли садять картоплю, коли полють грядки (“полільніцькі”, “полотнянки”), коли деруть лико тощо. Це або ті ж веснянки, або необрядові ліричні пісні [17, с. 88].

Так у стислому нарисі виглядає огляд зафіксованих в Україні груп традиційних обрядових пісень весняного періоду.

1. *Аникин В. П.* Возникновение жанров в фольклоре // Русский фольклор. Москва; Ленинград, 1966. Т. 10. С. 28-42.
2. *Воропай О.* Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. Київ, 1991. Т. 1.
3. Восточнославянский фольклор: Словарь научной и народной терминологии / Редколлегия: *К. П. Кабашиников* (отв. ред) и др. Минск, 1993.
4. Гаївки / Зібрав *Володимир Гнатюк*. Мелодії схопив на фонограф *Й. Роздольський*, списав *Філ. Колесса* // Матеріали до української етнології. Видає Етнографічна Комісія Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1909. Т. 12.
5. *Гнатюк В.* Гаївки // Матеріали до української етнології. Львів, 1909. Т. 12. С. 1-15.
6. *Головацький Я.* Народные песни Галицкой и Угорской Руси. Москва, 1878. Ч. II. 841, 11 с.; Ч. III. Отд. 2. 556, 16 с.
7. *Грушевський М.* Історія української літератури: У 6 т. 9 кн. Київ, 1993. Т. I.
8. *Давидюк М.* Календарна обрядовість Західного Полісся: картографічно-джерело-знавчий аспект // Фольклористичні зошити. Луцьк, 2001. Вип. 4. С. 27-76.
9. *Дей О.* Звичаєво-обрядова поезія трудового року // Ігри та пісні. Весняно-літня поезія трудового року. Київ, 1963. С. 7-50.
10. *Дей О.* Принципи класифікації народних пісень // Народна творчість та етнографія. 1966. № 2. С. 3-16.
11. *Денисюк І.* Національна специфіка українського фольклору (матеріали до лекції) // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2003. Вип. 31. С. 3-22.
12. *Захарова А. В.* Народныя скарбы // Беларускі фальклор у сучасных запісах. Брэсцкая вобласць. Мінск, 1973. С. 9-25.
13. З глибини віків: Антологія усної народної творчості українців Східної Словаччини / Склав *М. Мушинка*. Пряшів, 1967.
14. *Кітова С.* "Водіння Куста" на Поліссі // Народна творчість та етнографія. 1972. № 3. С. 67-73.
15. *Кирчів Р. Ф.* Релікти юрїївської обрядовості в українських Карпатах // Народна творчість та етнографія. Київ, 1985. № 2. С. 38-43.
16. *Кирчів Р.* Сподвижник "Руської трійці" фольклорист Іван Бірецький // Записки Наукового товариства імені Шевченка. Львів, 1992. Т. 223. С. 45-62.
17. *Кирчів Р.* Фольклор українського Полісся // Древліани. Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю. Львів, 1996. Вип. 1. С. 381-419.
18. *Луньо С.* Риндзівки // Народна творчість та етнографія. 1993. № 3. С. 47-53.
19. *Максимович М.* Дні та місяці українського селянина / Пер. з рос. 2002.
20. *Мелетинский Е. М., Неклюдов С. Ю., Новик Е. С.* Статус слова и понятие жанра в фольклоре // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. Отв. *П. А. Гринцер*. Москва, 1994. С. 39-104. <http://www.ruthenia.ru/folklore/meletneklorine.htm>.
21. *Міндер Т.* Весняна календарно-обрядова поезія українців: регіональна специфіка та жанрова динаміка: Автореф. дис... канд. філол. наук. Львів, 2005.
22. *Пропт В.* Фольклор и действительность: Избр. статьи. Москва, 1976.
23. Словарь української мови / Упорядкував з додатком власного матеріалу *Борис Грінченко*. Київ, 1907. Т. 1.
24. *Чебанюк О.* Календарно-обрядова пісенність // Українці. Історико-етнографічна монографія у двох книгах. Опішне, 1999. Кн. 2. С. 387-399.

25. Чубинский П. П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. СПб., 1872. Т. 3.
26. Zilynskyj O. K historické klasifikaci jarního písňového folklóru u východních a západních slovanů // Slovenský národopis. Bratislava, 1963. № 2-3. S. 259-285.

TO THE PROBLEM OF GENRE CLASSIFICATION OF UKRAINIAN SPRING CALENDAR-RITUAL FOLKLORE

Orysia GOLUBETS'

*Department of Folklore Studies,
Institute of Ethnology of Ukrainian National Academy of Sciences,
15 Svoboda ave., 79000, L'viv, Ukraine, tel.: (+38032) 297 01 57*

According to the time, functions, the manner of performing, performers themselves, the play of performance in the system of spring folk traditions spring songs are defined into such kinds: 1) vesnianka (spring songs) which welcome spring; 2) choral vesnianka; 3) haivky connected with Easter Holidays. To them we can refer "ryndzivky", "raitsiuvania"; 4) St. George's Day Songs as well as pasture ladkanky; 5) tsarynni; 6) rusalka songs (Troitski) and "kustovi".

Key words: genre, spring ritual, song, vesnianka.

К ВОПРОСУ О ЖАНРОВОЙ КЛАССИФИКАЦИИ УКРАИНСКОГО ВЕСЕННЕГО КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДНОГО ФОЛЬКЛОРА

Орися ГОЛУБЕЦЬ

*отдел фольклористики, Институт народоведения НАН Украины,
просп. Свободы, 15, 79000, Львов, Украина, тел.: (+38032) 297 01 57*

Соответственно к временной приуроченности, функциональному предназначению, характеру исполнения, кругу исполнителей, места исполнения в системе весенней обрядности и обрядных песен украинского народа на материале фиксированного этапа бытования этих песен в XIX-XX вв. выделено такие виды: 1) зазывательные веснянки; 2) хороводные веснянки; 3) гаивки, связанные по времени исполнения с Пасхальными праздниками, к пасхальным также принадлежат "рындзивки" и "райцювание"; 4) юриевские, в том числе и пастушеские ладканки; 5) царинные; 6) русальные (троицкие) и "кустовые".

Ключевые слова: жанр, весенняя обрядность, песня, веснянка.

Стаття надійшла до редколегії 28.07.2008
Прийнята до друку 9.03.2009